

U. Ny.

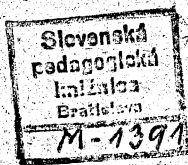
249

Magyar Literatura

M. Ny.

400

Jelencz Pál

REVIZIA

A lofonúi Ref. d'ycunne. Magyar Litteratúra

Bevezetés A Litteratúra széles értelemben felfogva az írás és olvasás által szerzett tudományt jelent. Aki egy kommerszál bír az litteratúrát, devalga, vagy irás, sűd, ember. A fenn a Tudományoknál melyre vártok, úgy vártok a Litteratúra is tudni, illik vagy Nemzeti vagy idegen. Litteratúra alatt értjük az ha azon Iróknak és Tűdőlőknak le irását, kik vala-mely Tudományban nevezetes vártok, az irás, sűd, vagy az Orvosi Tudományok és Litteratúrája. A Litteratúra alatt a fűd elő adást értik nevezetesen pedig a Poesiát és a Rhetoricát mely a nyelvnek tudományos és méretet is fel teszi, innen vagy az a Litteratúrnak leg inkább azokat mondjuk kik a nyelvnek és előadásnak mesterségjére járva magokat, ebből javasságokat írt munkáik által tették nyelviasságossá.

Magyar Litteratúrán értjük azon Tudományt mely a Magyar nyelvnek eredetét, természetét, tulajdonságait, történetét az irásbeli fűd elő adással együtt magába foglalja.

§ 2. Magyar Litteratúra hasznai

A Magyar Litteratúrának is többféle hasznai vannak,

1. Az oktatást könnyebb és foghatóbbá teszi, könnyebbé azért, mert a Tanítványnak nem kell a nyelvnek, hanem a dolognak értelmével bajlódni, foghatóbbá azért, mert mit annyi nyelvünkön hallunk, olvasunk, tanulunk, az hathatósabb és tartósabb be nyomást teszi elémekben és szívünkben.

2. A Tapasztalás is azt bizonyítja hogy minden Nemzetnél csak akkor kezdett a Tudományok és Mesterségek virágosni, mikor azokat annyi nyelvemen tanították és folytatták mert úgy a Tudomány több emberekre is terjedhet.

3. Az által maradt fel a Magyar Nemzet, mert az
Országnak alkotmányja sikkadó hatalom ruháitól elvont
élet mód révén változhatna el mulhatna, de valamed
dig a Nemzet meg tartja a maga nyelvét mind addig meg
tartja Nemzetiségét, az az, Magyar marad a Magyar.
De ha egyszer aznak nyelve meg öltözik a magyar el
fogy csöször, valamint a Rómait Jerögöt Gothusok s
götarok, s más hatalmas nemzetek el tünnek.

4. A Deák nyelven már ma nem sok Tudományoss köny
vek jönnek ki, tehát annak kevés hasznát vehetjük, annyival
is inkább hogy Huszár deákügények a mint az doe
genek csüfolya, a tisztán irt deák könyveket melyeket a
Classicusok felelnek olvasásra örolös öltözöket van a
Tudományosakra töredéket, s nem is érthetjük, ha pedig
Amjai nyelven van a Tudomány, att tiki értheti s többre
vetheti mint sem a deák nyelv által

Égyrés A deák és Magyar nyelv mellett bürgöl
tudolnak irasaitat ellenvetéseket és feleleteket örolalpg
juk elő adni

§. 3. A Magyar Literatura felosztása

A fentebbi meg határozásnál fogva a Magyar Lite
raturának három fő Targyai lehet ugyan amji részei le
hetnek I. A Magyar nyelvnek eredete, természeti tu
lajdonsági s. Formái

II. A Magyar irás Tudásnak története

III. A Magyar irásbeli szép előadás

Első Rész

A Magyar nyelv eredetéről és természeti
tulajdonságairól

Semmi más
Könyvtár

Orvosa Horváth

a magyarban is Lélek ebből Lehell mivel a Lehet a régi szellőhez hasonlóan használták az

§ 6. A beszéd részeinek fel találása

Mint hogy a 'leg első' nyelv indulati szó a 'beszéd' leg első részének is fel tártamnak / Interjectio / kellett lenni melyből csak hamar származtak az 'Igek' melyekből leg természetesebb gyökereik egy tagu volt, még pedig a 'Lelenváló' dő. egyes harmadik részében, például az 'Igek' melyből a 'több' Igek származtak, továbbá 'Számok' és 'Ism' melyek Majd a 'tárgyat' a hangtól. Később megkülönböztetni, ki 'lég' -ből lett 'bőgő' magán értő, - Hogy az 'első' nyelvekben az 'Igek' gyökere használtatott magában erőt helyett, természetes, és a 'Magyar' nyelv által megvittem osodék, melyben sok oly 'Igek' találhatunk, a 'melyek' egy bizonyos magán értől is, a 'magyar' nyelv ebben is a 'leg természetesebb' jelző lép: nyomon fog venni A 'Tárgyon' tulajdonságokat is neven 'előre', ezeket is el neveztek ebből származtak a 'Mással' értől, a 'magyar' nyelv ebben is a 'leg természetesebb' utat követte, a 'melyben' a 'magán' értőket a 'másval' értől meg nevezésére minden vártatás nélkül használták például lép: Fa élék, erőt kanál, az

A 'többi' beszéd részeinek fel találását méltán tehetjük a 'nyelv' ki miveltetésének 'lesőbb' idejére

§ 7. a' nyelv Grammatikai alkotása

A 'nyelvnek' Grammatikai alkotásáról, vagy a 'szól' különböző hajlításairól, és a 'különböző' veg- Szótaknak, származásairól, elég legyen most röviden annyit meg említeni, hogy azon veg Szótak eleinte különös szól voltak, melyekkel az ember kegyes elme más szóval azokat ösven kötve, új kifejezést nevezett el. Ugyan azon szó már a 'nyelvben' gyakrabban

kerékben elő, más iránybanról kezdetehez, hol vége
hez ragasztatott. Ezen szótstábnak értelmek a nyelvben ki
vesztve, ők pedig a szöveghez jobban jobban hozzára
gádván, meg seunték különös szövegek, csak más fűzések hajto
gataisára hasonlítottak, hogy ez így történt meg mutat
ta különösen a Magyar nyelvre nézve Révai Grammaticájá
ban.

§ 8. A nyelvek különbségének oka

Az edig mondottakból a következmény, hogy legalább a gyö
kös szótstábnak a nyelvben egyformakból kellene lenni, mint
például a magyarban eset németül essen a deákban eds
ediv edit vagy es est, ilyen a mözög víz, mely időnk
moth vagy muth deákul moet mutus. De bár nem kevés
nyelvben valamint a szók szarmasztatásában, és végzetében
is lehet ily hasonlóságot találni, mint ezt a Debrecenyi
nagy Grammatica jelszen a 116 és 117 §
sajban. onno alkattal az eredeti nyelvben csak hamar nagy
változásnak kellett esnie, és több nyelvnek elő állani, melyket
okoztak az embereknek el szaporodások, külön nemzetekre lett
osztások, különböző pallozódások, erőző tehetség, a termé
ségi dolgoknak sokféle jelenségei a helynek időnek környel álla
sai, melyek azt cselekszik hogy minden ember minden kör
nyelvből nyelvben a dolgokat nem egyformán érezheti s nem is
szókat azolnak egyforma nevet.

§ 9. A nyelvek el ágazásának története.

Az első eredeti nyelvnek e szerint csakhamar el kel
lett ágazni, és a nemzeteknek szaporodásával el terjedése
vel egymás közt való keresztedésével sokféle nyelvnek kel
lett szarmasztani, melyet a nemzeteknek memely nevezetesebb
változásai is elő segítettek. Ilyen volt az Európai nyelv

re névre az ótörök Szakab, a mielőtt csak nem minden
Nemzetek ki mórduhán lakhelyeikből ide s tóra költöz
ködtel, egymást lak helyeikből ki dültak, végre a' Roma
i birodalmat is szelylek Staggattak. —

Ekor történt az, hogy sokféle Nemzet egymással
össze keverődvén nyelvet is egymással, s a' Romai deak
nyelvet össze keverődtek, s a mostani Napnyugoti s Euro
pai nyelvet születtek. —

Az eféle változások szolgábtattak alkalmatosságot arra
hogy a' nyelv vizsgálók a' nyelvet Anyja, leány, rokon nyelv
velnek nevezték. A' nevezetesebb Anyja nyelv a' Sida de
ak görög német talé, melyek közül a' három eldök mivel
avottak, egy Nemzet sem el, hanem csak a' kömpelben veszi
hasznát, holt nyelveknek neveztetnek. —

Első Szakasz.

A Magyar nyelv eredetéről

§. 10. Honnet vette a' Magyar nyelv eredetét?

Erre a' kérdésre, Honnet vette a' Magyar nyelv eredetét?
Rövidesen azt feleljük, hogy a' Honnet a' Nemzet, onnet vette
a' nyelv is eredetét, de a' mily nehez nemzetünk eredetét s
hazánit lak helyét a' Jótetiségből a' világosságra hozni, tölve
oly nehez nemzetünk nyelvének származását is meghata
rozni. Még edig közönségesen csak oda ment ki a' Jüds
oknak nemzetünk eredetéről való vélekedése, hogy a' Ma
gyaroknak Ásiai Scythiából három részen Huan Avar,
és Magyar Nevezet alatt költöztek ide, Oda pedig Fözep
Ásianak magasabb részéről, száraztal, a' régi Scythiak
nyelvet nem ismerjük, tehát a' Magyaroktól nem származ
tathatjuk. A' Hunnok és Avarek hasonló kep el emésztel
nyelvetből az look, semet fel nem jegyzettek, csak annyiban

mondhatjuk hogy nyelvünk az őrékével megegyez, a' menny-
ben a' három Német egy Származású.

Néhaj nagy tudományú Beregházi Bal. egykezett
ugyan a' Jordánides huáni Várától megmutatni azt, hogy
a' Magyarok nyelvre egyezett a' Humnoeival. Ellene mond-
tak Flöxel és különösen Hader Londonban 1800-ban kiadott
munkájában kik a' Vár. sőt régi Német sőtől lenni állítják
de ezek ellen írt Rómában Sater Paulini az Indiai
Missiok chydricusa új munkát. Vindiciae Jordánidis de Vár
Humnoeum új munká ide Batabra el küldtetett. Bereg
százinak ebben a' Vár tatar stornak mondatik, — Es így itonen
lehet ki hűtne, hogy a' Magyar nyelv a' Humnoeival egyez.

§ 11. Nyelvünk Atyafias az Asiai nyelvekkel, de
azert eredeti

Eleink Asia-ban több helyeken több Némszetel körtte meg
Jordániban, nyelvelis a' több Asiai nyelvekkel lehet Atyafiaságban,
sőt Révai azt mondja hogy a' Magyar nyelv a' keleti nyelvekhez
ahy közele áll, mint egy kövös Nagy Amjának különbözö leányi-
tól való nyelv. Siam. pars I pag 45. de mind e' mellett is
nyelvünk belső alkatasá azt mutatja hogy az csak ugyan ere-
deti nyelv a' Nap-mugoti nyelvekkel pedig semmi Atyafiaságba
nincs.

§ 12. A' Magyar nyelv hasonlít a' Sido, és más
Keleti nyelvekhez

Hogy a' Magyar nyelv inkább a' Sido s más Napkeleti
nyelvekkel Atyafias, ezt már több Sidosok állítottak, minémű-
ek Otokocsi Floris Terentiz Kalmár György Verseghy Ré
vai különösen pedig Beregházi Bal többféle munkájában, ne-
vezetelen ebben, Ueber die Umlaute der Ungarischen
Sprache mit dem Mongolischen. Linz 1796.
közelebb 1815-ben Pesten kiadott deák disszertációjában ne-
vezetesebb erővel ezek

1. A Magyar és Nemzeti nyelvekben több egyforma gyökér szót lehet találni

2. Mind a magyar mind a 'sidban ha több magán hangzó össze jön, azaz hangzót veszen közibe, példa ké: Köe' löte, köre löte, viszont a 'hol több Consonans van együtt magán hangzót veszünk közibe, példa ké: tartomány, szől tartomány.

3. Mind a magyarban mind a 'roland nyelvben a 'birtokost ragaszték jelenti.

4. Az 'idnek gyökere a jelenvaló 'idnek egyes harmadik sze mélye; Így rendeltek el a 'Conjugatiót Molnar, Albert, Pörsz, Székely, Kórái

5. Valamint a 'Sidban 'Jod és 'Van betűk gyakran fel cserélődnek egymással; úgy a 'magyarban is a 'r és 'j betűk példa ké: füge, híjd, fur, hird, tejedel és levedel is.

6. Valamint ezen betűk és a 'he a magyarban 'Sidban neha 'ti mondatik neha nyugosimnak, és vocalis helyett állanak úgy a 'magyarban is példa ké: ho, haria, dob, moh, eh.

Ezéből mind aránytalán nem következik hogy a 'magyar nyelv a 'sidból származott, mert a 'utarmatatusnak több jele it kellene ami mutatni hogy a 'Magyarok a 'sidból együtt vagy hozzájot 'özel 'ajon láttak. Mivel azonban a 'Magyar nyelv a 'Sid- s más keleti nyelvekkel jobban meg egyez, e- zek pedig a 'leg régiebb nyelvek, tehát a 'magyarok is azt le het mondani, hogy a 'világnak leg régiebb nyelvei közzé tar- torik.

§ 13. A Magyar nyelvnek a 'Termini nyelv vel való rokonsága

Még a 'XVII dek Parában leedett Stiernhielm a 'XVIII Judbeck gyamitani /de csak lexiconol után/ hogy a 'Magyar nyelv a 'juni és Lapp nyelvekkel nagy hasonlatosságban van; ezen vélekedést be írték Schlötzer, Gatterer, Ha

ges, különösen Schloerer, ki a Magyarokat ezen dolgnál fogva a Magyarok Termiai népektől kiismartatja. Bövebben felvilágosította a dolgot Chjnorics, ki maga is járt Finnországban s utána Gyarmathi Samuel, ki az ide sáros munkákat Morgalmatofan össze adta.

Legközelebb megvilágosítást nyújtott e részben Schramm Finnischer Sprachlehre Petersburg 1816

Ereket okostodásot rövidesen ide meggyentki:

1. Igen sok Finnai Ok ^{nem csak} egyforma hangú, de egyestől másik ugyan azon értelemben a Magyarokkal példakép. Adexosok, bantok, bajosok, lásd Sándor Sotféléjét, és Beary Pannoniai Fenixet.
2. Mind a két nyelvben a vastag magán hangzóhoz vastag, a vékonyhoz vékony tetetik
3. Mind a két nyelvben több eset van hatnál (Casus)
4. Egyik nyelvben Sines a Nőnek nemre (genus)
5. Mind a kettő az össze hasonlítás el betűvel formálja.
6. A birtokos is ragasztással formálja
7. Az elvétel háttogatasában s egyéb tulajdonságaiban valamint a Nők el rendelésében sok hasonlatosságot lehet találni - Ezen okból valóban fontosabbal minn sem a két nyelvnek hasonlatosságát pusztán tudni lehetne, - Azt mondják ugyan némelyek ez ellen, hogy Chjnorics a Sappot nyelvét nem értette s így a Magyarra öste sem hasonlítottatta, és hogy a Sappot juri imádságának sem hasonlatosságát nincs a Magyarokéval, a mi pedig az említett dolgnál fogva szinte lehetetlen volna. De ha az említett dolgan van valami, tehát a régibb időre kell azt, felvenni, és Asiában kell azt bevenni, melynek északi részében ezt Nenszetek törőke valaha sevesen el vőte terjedve, de több ágatati el vesiteneh, és csak az a kettő maradt meg, melynek egyikre a hűség, a másik a meleg eghajlaton talván külömböző kormjúl állásolban külömböző módon formálódhat ki, különösen a Finnok részében jelesen fogat.

sik magokat eleintem, mig vegre az Orosz Tied o mas Nem
zesel abal meg hooobaron, el ajadodiat, s nyelvét is mas
nyelvellel össze szararodott. Szombar az ilyen Nabb Historiai
mint Grammaticai teredeben, mig a Historia folytatja a Philo
logiával együtt a dolgot jobban fel szem vilagosítja, leg
sanaosovabb uteseinket fel függetleneni.

Egyes Vagynak mig több Veledeések is a Magyar nyelv Nasma
Tasarol, s mas nyelvvel való hasonlatossagairól, feltalal:
Doctor Thomasei, Felincses Horvath Istvan, es Felincses
Marion Josef Uré Leschloe, melyekről elő szoral bővebben
eroterünk

§ 14. Mihoz hasonló egyik nyelv a ma
Sikhal, s miben áll azoknál rokonsagok,

Hogy a nyelvvel egymással való rokonsagairól helye
sen telhetők, sükdeq e' tövetezendőre figyelmeeni.

1. A nyelvvel rokonságának meg bizonyosadara nem elég
hogy a mind a két nyelvben sok egyforma szót vagynak, feltalal
lep, a Magyar nyelvben sok Joth Németek Deat Soy Kolsa
Mabgongak. De azért ezen nyelvvel egymással nem Atyafia
Sak, hanem

2. Adelung es mas nyelv-Iszgalok szerint meg kívánosít
hogy a Gyötes Diobban sok formáladásban hajlitásban veg szöcs
táiban, es a szöknak el rendelésében legyen nevezetes hasonla
sóság. Snyemelnek sarrak a Gfeh Lengyel Orosz nyelv egy
más közt. Gy a Francia Olasz Spanyol, Dars

§ 15. Nyelveink Változott, de azért Tücsen
megmaradt

Ambar az V Szazadban ide s tova tövözött Nem
zesel egymás köze less, tereredésel abal nyelvvel elvaritettek,
s új nyelvvelnek sannaasara, alkalmasagot, mig is a Ma
gyarol Európába tett jöveléseköt fogva ony eple meg sarrak
sük nyelvök, hogy a ma változást lette id, abban tövöz fog

va, att nem annyira idegen. Nem xerekről kapta, mint eddig
szerint pállerozásiával nyerte, hanem lett az, hogy az ide-
genekről samit. Itt is a Magyar nyelvjezáróval szem-
bevetve véte bepedő atep e bnygal jónépeket Kalmár-
nem pedig nyelvét e nyerte más idegen nyelvvel hoz által
mátsáshoz. Ezer nyján nagy változás csak azóta is mi-
óta vrait sudink mutatni, sudni illik a' XII-dik századot
fogva, de azót artat Europai nyelvűk keverete, meg nem
zavarta, és jöllehet a' magyaroknál Kerevityenélké letéle-
vel a' deák nyelv lett köztök. Orsiagló nyelv, és azóta min-
dig is uralkodott, meg is a' nyelvjezáróan nem nagy válto-
zást tudott semmi. Mellyre való névve méltán mondhatjuk hogy
a' Magyar nyelv Ittlen és a' maga épiségeben ony maradt.
A' mi változás egett a' nyelvben, azt a' régi Irásvólól samit
haszult, melyek ebből a' magyar Irás sudis 'öröszereci előbe
köllesekor fogunk bővebben elő adni.

Második Fejezet.

§ 10. A Magyar nyelv természetéről.

A' Magyar nyelv természetéről annak Grammatikai alko-
zása szeri, melyre való névve ezen a' fejezetben szeritika
Magyar nyelvnek Grammatikai Tudományos elő adása; de
ebből az előnek rövidsége miatt ülömben is Itülexen Ma-
gyaroknál azelőtt hoz képest csak némely nevezetesebb
Targyakat fogunk említeni.

§ 11. A Grammatikának közőnséges Törvényeiről.

A' Grammatikának négy fő és közőnséges Törvényei ma-
nak, négy mint: a' nyelv Szókias Analógia Etymologia és Cu-
phonia.

1. A' nyelv Szókias/Concreudo udus/ áll a' szókias és
löt meg egyezéssel be ven Itótnak és Itótnak formáinak

hasznalásában, mely szerint az egy Társaságban elbont
Egyforma érteséssel gondolatjok lévén, a' szokás szeri és
módosítja a' nyelvüket olyanná, a' melyennek azt találjuk
Aromban itt a' közönséges beszéd ejése /dialectust/ a' ma
gánostól a' régi beszéd módra arnyabból felette különbse
ges meg különbözéseni

Jegyzés. A Magyar beszéd ejés háromféle lehet egymint
Erdelyi Tiszta, melyéki Duna, melyéki, melyékiül Szóval,
de ezekben ífmet van különbség.

II. A hasonló szokás mód, mely szerint hasonló
Esetekben a' szok egyformán formálattnak egyformán változ
nak hasonló szokhoz hasonló vég-betűt, és vég szótokat va
gasztattnak, a' mit Varro Trivideben így sejtet ki: etnologia
est verborum similitum declinatio.

Az etnologiaanak ellenében szerdők az linguála
vagy különbözés hasonló szok körül mely ki vételek is ne
bortetik.

III. A szó nyomozás /etymologia/ mely a' szok ^{Euphorias}
nak kedves ejése és ki mondására nyugal, minden Nem
zet ugyan, de különösen a' Magyar végyadótt arra, hogy a'
Szóval és mondásol az érteit is gyönyörködtefsele, mely
jele annak, hogy a' szemet érteit bele oltatott. Innen van
hogy a' szok nagylétságon és jellemzettségében a' magán
hangjokat gyakran változtatja, némelyeket ki hagy, újakat
vagy fel; a' mással hangjait is felcseréli, vagy elhagyja,
más ífmet előveszi, s kettőzteti, s mind vélekez brio =
nyos Törvények szerint cselekedti.

§ 18. Melyek ezek közül első Szo Divo a'
melyben

Melyik legyen ezen négy Törvények közül első vagy
Jo Divo a' melyben abban a' Magyar szókot meg
nem egyeznek; Deian smint Versegi követői a' Szóval

#melly a' fők
nak eredetis,
tulajdonfogait
jelentésel, és
íffvéséselét
vizsgálja.

4. Nemely lexikop használtakat ha az Etymologia ellenet
nincs közösen lehet használni példakép társítás vagy társítj - se
gilly vagy Segitts

5. Nemely szóle le irásában nem a lombo és mar aszo
ka's által meg erősödött ki mondat, vagy az nagy tetőzi lu
phoniat hanem az Etymologiai kell követni, példakép: Karsze
szag csalaniszag, imádszag vagy tot - nem ravasszag tsaloy
tsag imádszag vattok. Így a j betűt a d n l t után nem kell
elket változtatni mint imádgya, rádolyja koránnyá, drag
gattyá, e helyett imágya, rádolya koránja slaggatya

6. De nemely helyesebb ki mondatu szóokban az Etymolo
gia az Euphoniát le nem vonthatja, hanem a szóbt. Könyvess
ki mondatost esett változást csak magyarázhatja példakép
ronto költés mutass szerez e helyett rontj költip mutassj sze
retj, mint hogy a j betű a formálójá páparunkosok mindenek

§ 19. A Gramatika Segéd eszközei

A' ki a Magyar nyelvet tudományosan érteni
és előadni akarja, annak szükségesei

1. A régi és mai Magyar nyelvnek tudása.
2. A nyelv eleji különösen a szó nyelvben valójartas
sag.
3. A nyelv Philozophiajának és régiségeinek ismerete.
4. A Nyugoti nyelvnek is értese.
5. Nemelyek meg a' jezsi laps és más északi nyelv
nek is tudását is ide számolják.

§ 20. A Gramatika felosztása

Mint minden Gramatikának úgy a Magyarinak is
öt Targyai lévén ugyan csak öt fő részei lehetnek egymint

1. A Helyes ki mondat / Orthographia /
2. Helyes Irás / Orthographia /
3. Hang megszállás / Prosodia /
4. Stemjómotás / Etymologia /

5, Phonetica / Syntaxis / Ezek közül a harmadik első nyelvről
vagy a negyedik mely a szó hajlására a formálására tanít
leg bővebb.

1. Helyes Ki mondás.

§ 21. Harmadik betűje van a Magyaroknak

A ~~mivel mintegy~~ magyaroknak mintegy a betűket a
deaktól különösképp hangjára nézve az az a mint ki mondjuk
több, de formájára nézve az az a mint ki mondjuk ismét
sem több sem kevesebb betűje nincs mint a deaktól.

§ 22. A magánhangzokról, azoknak felosztása

A Magyaroknak hét magánhangzja van úgy mint
a e i o u ü mert y nálunk nem betű hanem csak az l
n g t meg taggításra használható, sőt az y a deaktól
nál sem volt hajlás betűjök, de csupán a Gyöngyöskől két
különösöt Szavakba használható. Magyar azért hibás irás az
i-be végeződő magyar nevetet y-nak írni példakép: Almásy
A magánhangzok közül két rendre osztatnak, a mint a ki mon
dásban a Stajna különböző felosztásával ejtetnek. Vastagok
a o u vékonyok, e ö ü közül pedig az e es i. Ezen két ren
dű magánhangzok különböző sőt ellenkező természetűek, mint
hogy az első rendbeliek a második rendbeliektől egy szóban rit
kán jönnek össze, kivéve mind kettőnek az elsőjét melyek össze
jöhetnek példakép: gyertya, a többiek csak idegen szóban jöhet
nek össze; a közös e es i mind kettővel össze jöhet. Ezen fel
osztása a magánhangzoknak alapja a Magyar Grammatikának,
mert mikor a szó alar formálás alar hajlás által bizonyos
szó taggal kapcsolódik, a Vastag magánhangzokhoz min
degy vastag, a vékonyhoz vékony járul. Ez okozta azt is, hogy
a Magyarban a névelnek két ejteteise a maival érthető vagy
mellé névelnek két össze hasonlítása, és az igeinek két hajlá
sátása van.

Azokban az első rendű magánhangzok nagyobb erejű

és, és a második rendbeliek felett valamely elsőjéggel bírnak, mely abban áll, hogy ha mind a két rendbeli magánhangzót ugyan azon szóban össze jönnek, mely gyakran meg esik, a mint láttuk, az első rendbeliek törvényét követi a szó, és az első ejtegetésre vagy hajtogatásra tartozik.

A község e és i mindég azon magánhangzónak törvényét követi, melyet ugyan azon szóban össze vagyunk látva, például kép, papa, könyv, tiszta véha, sate. Ha pedig olyan a szó, melyben magánhangzó és lönvönány is van, akkor az egy tagját községül némelyek mint híd szót tekint nyel. Sőt vig, hig in sír, csik, sít, ip, lók, sít, si, hi, vily, riv, sor, az első ejtegetésre csak pedig, híd, iv, sít, kint, kám, szin, csin, kő, sít, fríz, csik, híd, in, sít, valamint minden többtagúak a másodikra tartoznak.

II. Flehyes Irás Orthographia

§ 23. Az Orthographianak törzönleges szabásai. Az Irás a képletnek és annak hangjának látható jege leveni, az Irásnak az a kändés, hogy az elvra sít látván a betűket, azt a hangzót képviselje magának, melyet az Irás jelenteni akart. E régre törzönleges regulák lehetnek.

1. Ugy írjunk a mint beszélünk követően azomban a Jobb Irásnak fel vett módját. A Magyar minden betűt úgy ejtke heves évetet ki véven, hogy azt világosan még lehet különböztetni, — Irás becsüven ugyan, kivált a tüvátlanok némely szót ögyelegre és lönvönán mondanak ki, tekintvén inkább a szép hangra, vagy a könnyebb ki mondasra, mint a karmarkatásra, például, egész, dís, lelekeset, sate, de az Irás a nyolat és szó tagokat halhal ejti, nem úgy mint a beszében napora hangal mondjuk.

2. A hajlitott és karmarkott szóban tekintünk az Etymologian, az az írjuk azon betűket melyek a szónak való sagára tartoznak, például, imádás, vadás, sate. Ezen két regulát néha segéti az Analógia, és az Euphonia, mivel a szép hang kedveért a betűket még változtatjuk, például, az

nak, késsel elhelyez. annak késsel és végre a 'titkos meg
egyesítés. § 24. Mi a titkos meg egyesítés?

Néha meg esik, hogy a közelebb említett szabások
sem adhatnak bizonyos módot a helyes írásvra; és akkor
helye van a 'titkos vagy is inkább tölcsonös meg egye-
resnek. Ugyenél

1. Hogy a pont vanas, és több jeggel csak köz meg
egyesítéssel vetették be

2. Ad meg egyesítés következik hogy a 'belső elején
és a 'pont után nagy betűvel elűnk

3. Hogy a 'gl nt betűket az y meg lágyítja.

4. Hogy az 'l betűt esekben kettőtörtetjük Ugyen olyan.

5. Hogy a 'meg Szakosztásban az Etymologiaira nem
hálgatunk pelda lép: helyes. késhyes.

6. Hogy a 'visszarivó mélyet két = l = el, a 'melyet pe-
tus/ egyet írjuk. Ugyenél könyv könyvet scriptis/ egy t vel
írni participium

§ 25. az Orthographia különösebb regulái

1. A Comparativus két = b = vel írjuk, de az = s = t =
bennet meg kettőtörtetni felesleg való, peldalep: edesebb nem edesebb.

2. A praetextumok egyes. 3. diki némelyében két = t =
áll, ha azt mással hangzó nem előzi meg.

3. A 'hoixu - i után némely szóban nem stülseg,
a 't - meg kettőtörtetni, peldalep: epitem moraditum tanitum sax

4. Esekben a 'rejtésben ban ben an en on csak
egy - n - t kell írni, csak azért gondolnak ott némelyek két

n - t, mert az n - t ki mondásában a 'mely fmivel lin
qualis betű a 'stához ragas és így a 'ki mondás

meg adas. 5. A 'börve tett stot egyjűre írjuk, követren más
melyet peldáját, és némelyekben a 'magyart is peldalep. Had

nagy Vármegyébe foglalt, sa, de az igen után a 'particulat
tulón választva minden jel nélkül peldalep viddel tárd meg.

§ 26. Hogy írjuk a tulajdon és idegen nyelvűeket.

A tulajdon nevet írjuk úgy a mint ki mondjuk, nem úgy mint a régi irásokban találjuk, de a familiák nevére hogy a Nemzetseg, Szarmaságában kétség ne támadjon, írjuk úgy a mint a régi oklevelekben írva találjuk.

Az idegen szót a mi illeti, azot vagy meg magya-
rosodtat példakép: Korona próba kastély, sán ezeket írjuk mint
magyar szót, vagy teljes idegen szót ezeket leg jobb úgy ír-
ni mint magol az idegenek írják, követvén ebbe más ide-
gen Nemzetek példáját, különben a nevében könnyen zava-
rodás eshetne, a ki mondaná azomban lehet parenthesis
be zarni.

A Görög és deák szókban némelyek az is is vége-
tet el szoktak hagyni, minthogy azok a szók valódiagára nem
tartoznak, és e nélkül is ora esmerhetünk azokra példakép
Horatius Virgil Erud Homer, de egészen meg helyesebb ezeket
ki írni alk-s helyett -X-t írván hogy a kedvetlen vastag
s ki mondaná el maradjon.

§ 27. A cs és cz vagy ts és tz betűkről.

A Magyar szók között nagy hasonlóság van az
ts ts és cz betűk felett melyek között egy egyiket, másikat ma-
skat vagy közösen használja mind a kettőt

Latínul ezkről rövidesen

A deák betűkkel a c is be jött nyelvünkbe, de mivel
ennek hangja a deákban a vastag magyar hangtól eltér és
a szó végén változik, a magyarban pedig mindenek megma-
ra, mint tömb, tonté, sán sőt néha meg is lágyul mint
a ts csak azért eleintén a X betűt, keőbb h b adtak hozzá,
és a ch ami volt mint a ts. Ezen iradmos ugy lát
szynolog, reik általában meg maradt a Reformatioig, de ekkor
Sagars solan németh Országon tanúlván, azomban az Quistor
egül ai hánytal több Német tanítól s Tisztviselőt jöven,
X-rankba, lassanként a Németből be vették a ts és

toch, melyből lett a' ts és to. Ezen betűvel helyesre
ollókkal így szokták mutogatni.

1. A' Pol. Sarmantatásában a' ts igen jól kiűti
a' hangot példakép mulatság tehát jól áll az a' szóban
elein is, példakép csak edere sutt.

2. Az I. részben a' megjegyezhető a' szóban meg
telt tartani minden betűjét, ma pedig ha - az - vel írják,
meg tartják az eögen szóban betűjét mint portico
Ignate penitentiá.

3. A' es ez betű az Olaszóltól csiszított be, a'
csót pedig a' ez nemetek példájára fogadtuk el, il
lenak tehát hogy velet éljünk mivel a' nemetekkel több
törsünk van mint az Olaszokkal.

De a' es, és ez betű mellett több okot államat.

1. A' es ez betűvel éltek s' elnek a' magyarok
moltá irnak, tehát ezen betű mellett van a' régi állan
dó szóban.

2. A' hol az I. részben kétféleg van, azt kell rá-
lásítani, mely a' magyar ki mondásban könnyebben
veset, már pedig könnyebben veset az mert benne van a'
c' hang.

3. Hasonlókép a' es és ez is meg tarthatja
az eögen szó betűit példakép Terenz Császár

4. Mivel a' magyarban valamely betű változik,
mindentör azt a' betűt szóban meg tartani, pelda
kép by ez már pedig a' ez nem egyébb mint a'
c' nek lágyabb ki g' tése valamint az Olasz az
i betű előtt szokta ki mondani.

5. De leg több az, a' mit Néhai Kasimoxu
Ur a' Horvati ABC kiadásában mond, tudni illik
a' es mintohy egyszerű hang mint a' gy és va
lamint hibázik a' ki a' gy hangjot, ott a' hol

az újve forradalma nem kívánja de által írási egy dőny
 írat/ szinte egy vót az, a' ki a' es hangját ott a' hol a' szó
 ban mint összerodas tu által tette ki, a' ki e szókat je
 cseg egy írja, fetség a' gagyogót is ha hasonló akar magának
 manoni egy fogja írási gadjó. Azumban egyesreü hang te
 ven a' es e szób makacs csacsog pyrichius lábat tesz
 nel, de ha to vel írjuk a' es helyett, elvő szó Pambusa
 a' másik Trochaceusá változik.

III Hangméréselles Prosodias

§ 28. A Magyar prosodia regulái

A Prosodia hang méréssel a' szó tagolnál
 mértéket tanítja, a' magyarátsai vagy rövid szótagokat
 igen könnyű a' ki mondásban meg emenni, azért erről so
 kat beszélni felesleg való volna, jegyezniük meg e követel
 endőket.

1. A magán hangokot hosszú ha vmas van
 felettel, vagy két mással hangzó követi különben rövi
 dek

2. Az a' névtársá köz szavattal hosszú mível
 abban tétos tétel prosodias/lappang példakép ábarat.

3. A gy my ly ty sz. tétosöt mivel a' ki
 mondásban egyesek, ja mint feljebb meg jegyzém § 21/min
 deg röviden hagyják az elöttöl allo rövid magán hangokot

4. A h mással hangzó nem hebeses és csak az
 a' névtársát tétos közhangivá, másor mindegy erős tétos
 csinált.

5. Magyarban is vagynak több közhanguak jár
 cep/ mellyeket a' fido' szabó tétosére kérent hangol
 hat, sath

IV Szómozás Etymologia

§ 29. Mi az Etymologia?

Az Etymologia a' szó formálásával és
 hajlásával foglalkozó, és teszi tulajdonképen a-

kormány nyelvnek Gramatikáját / a mint fejebb § 20
megjegyzent /

1. A szót formálásával.

§ 30. Hogy vaparodnak a' szók?

Az Embere Némzet első Gyermeke álla
potjában keves szűkséget érezven keves dolgra is,
vált szűksége; ugyan azért a' nyelv is szűk és keves
szóból állott. A' mint a' szűkség vaparodott, úgy va-
parodott a' találmányok is, és avolnak el nevezéseire
szűkséges szók. A' mostani mivelte világba sokkal több
tárgyat esmer a' Magyar, mind a' tudományokban
mesterségekben, mind egyéb dolgokban, mint akkor is
mért, mikor Scythianak miveletlen földéről nyitott sze-
ritet magának, és ezen elmeretenek az idővel hova tovább
nevelőni kellett, és kell is; ugyan azért valaminth eddig
előtől fogva, úgy ezután is új tárgyaknak elneve-
zésére új szavakra vált és lesz is szűkséget. Szak
ezen keves szavából is meg tessék az úgy nevezett Neo-
logismus ellen való vadnak helytelenége, - Az új dol-
goknak elnevezésén kívül, melyeleinte inkább később
s ritkábban esett meg a' szók vaparítása háromfele-
kép történihetik meg, úgy mint: Összetétel Stammzita-
lás és költözés által

§ 31. Mi az összetétel?

A' dolgoknak és képzeteknek végetlen sokasága
hoz képest nem lehetett mindegy új szókot találni mert ki-
tűnben avolnak sokasága az emlékező tehetséggel terhelt
válna, mint a' Chínai irasmod, hanem valamely új ki je-
lentendő képzet két vagy több olyan képzetből állban össze, mely-
nek már volt neve, példalep jó és tessék tehát az új kép-
zetnek ki jelentésére az ilyen egyszerűes képzetnek nevet ösze-
tettel s hett jötétel és jó telemény. A' szó csinalásnak e-

Lenmolya

zen módja neveztetett Öszetételnek. Ezen szó formálás
 ban a' szóknak törsőlei szótak össze tételni, de úgy hogy
 mikor névszók tételnek össze, akkor bennük Constructio
 lappang. Példáék: Hóhárs melynek író a' szótal ezt teszi
Hóól való, melyre való vás rínival a' szótal, az a' bennük
 jegyűkre méltó, hogy kivált a' magán értetető nevelésnek
 ve nájunkt igen természetny az Öszetétel példáék Kajpar
Vas a' brónté, Aramylante labrú társaként Sobán és

§ 32. A Szarmaztatás és ennek regulái

Gyöke az, mely mástól nem ered, ez inkább e
 gesen nálunk egytagú. Is hózá a' drán egy vagy két
 szótagnak, abból lévén a' Szarmaztatás példáék kert, kertés
jó jóság, melyeket ífmet törsől szótak monojunk ha
 belölle mag' szarmaztatás ered, melyet igazatnak nevezünk
 példáék hal gyöke, halás szarmaztatás egyeztetésnek tör
 sőt szót, mert ebből van halászat, halásznál az nevel
 sen a' Nominativus az igékben a' Jelenvaló szó egyes
 harmadik személye a' gyöke példáék szem szív. Amely
 gyökérrel élünk eleven, másként ki holt, példáék Éten Éten
Éten Vadász vad eleven gyöke, ebben tanúság tan holt gyö
tér. A' Szarmaztatásnak ezek a' nevezetesebb regulái

1. Meg tartjuk a' magán hangzóknak egyformaságát,
 példáék háromszor emberszeg

2. A' mely résztagnak a' beszed részeinek bizonyos nemze
 hex járulnak azokat másokhoz nem ragasztjuk példáék
at et av és végre többire köze igékhez járult, a'
many many cselekvőkhöz, azért jól van monóra épít
many kesztésény takarmany de rosszul példáék many jól
 van mondva át (animal) át (substantia) gondolat
 de rosszul Mindolat

3. Néha az Euphonia miatt a' magán hangzót
 vagy ki vetjük vagy köze vetjük példáék telkes. Tartomány

4. Valamit új gyökereket formálni nem szabad úgy

a' török fönal' értelmet meg változtatni sem szabad,
példáék foglal occupat, foglalat Occupatum ut téfje
nem contemptumot, melyre való névre helyesebb a' mar
be' vett tartalom

5. Két olyan requezetet tenni a' gyökér szólhoz
mely egyet jelent, hiba példáék Lovasvénor, egyesülődék.

17

§ 33. Hogy magyarosodnak meg az
idegen szók

Szó idegen szót a' magyar változtatás nélkül
vett be, melynek a' dekadé forma Hántos Trösöna próba
pásztor, a nemétől friss rang tánta cím sa' Solakon
változtatást tett melynek természetéhez képest ily mód
dal 1. Az idegen szóban egyforma magán hangzót
vett, példáék Engeltől lett Angyal, milóttól malaszt
Sauristiából ségretyer.

2. Mely a' szó magán hangzón kezdődött efelé
vagy kezdébe magán hangzót vetett, példáék Schola Is
kola, Spanis Isprany Grossus Garas.

3. Szókat ezen teljézet nélkül is magyaros
ított példáék Incarnatio Karacsomy Hospitale Ispitaly

4. Az um requezetet ki hagyta vagy om a' val
tortatta példáék Mustumbil must Templumból templom.

5. Az us requezetet is szókat ki hagyta, pél
dáék Vers, Apostol Edlbert.

6. Az requezet helyett ly-t tett példáék Napoly

§ 34. Hogy edmentetik meg a' ma
gyarosodott idegen szók.

1. Gyanus az olyan szó, melynek tárgyával
eleinte a' Heresztijenyhez előttemoretlensé voltak pél
dáék. Patika Oremete Otya.

2. Idegen szó az melybe vastag magán hangzó
vékonyul öse példáék Csedila Fertaly deuska szes
ka, Kupete sa' Lassd & sa' s'raj Krageria

3. Mikor a' szó klein két mással hangzó' áll pél
Dakop. Kreta. Groß. Trajczar

4. Ha' az' iwegen szóhoz hasonlító. Monak lösepe
ben három mással hangzó' áll példakép Mustra forspont
ki veven' az' slyanotát, melyek maga' gyökeirebből Star
marinak, példakép hangzik tarthat.

5. Mikor a' Konat regrete szóban és rea
más hang vagy nem találatik példakép fonsz pang
galamb filemilt

6. Mikor a' Monak első tagjából több ma' Kio
Ered, akkor magyarszó, de ha az' Diegen abból szókat
ismertathat, a' Magyar pedig nemmit sem, vagy
igen keveset az' a' szó idegen példakép Katar Magyar
Lajtorja pedig Nemethből Magyarosított éka.

2. c. szót' hajlításáról

§ 25. Beszéd részei.

A beszédnek részei lenni melyek hajtogattnak,
tördesbe lehet itt tenni, hány része van a' Magyar nyelv-
nek? anjival inkább mivel' ezen dolgban a' Magyar Gra-
maticusól meg nem egyeznek tudni' Miki nemelyek mint
más nyelvekben nyolct, másol kilenc beszéd-részeit ism-
lálnak, külön választván a' Név-másvai törzset ezen
szókat az vagy az melyet Név társának vagy név-
mutatónak neveznek, a' mely a' névvel mellett szokott al-
lani noha nem is jelent. Mint a' Görögben és Nemeth-
ben az' Articulus. Eben az' értelemben vött már egybe-
ster is hogy a' Magyarok van Articulusa, és az' ki-
tön beszéd-részet teszi. Mikor a' magyarban a' név
szó mellett két az vagy az a' áll névtársak kell
art' venni, a' melyet nem hajtogatatik.

§ 26. Hány eset fiasus' van a' Magyarban.

Ha a' kiltimbféle számos jobb vagy rosszabb
Gramaticainkat végig forgatjuk, majd mindenikben aról
törzset máskép adatik elő, az' esetek száma, vagyis az' sol

tiúdsáink, kik igen keves, másod igen sok eseteket ves-
nel fel. Néhai tiúds Peregrináci azt állítja, hogy a
Magyarnak tulajdonképen való ejtegetése / declinatio / mint
mint más nyelvben, Például a' deában, hanem a' név
meg marad a maga valóságában minden változtatás nél-
kül, a' hat eseteket mind azáltal melyek a' deában szóas-
ban vagnak bizonyos betűk sio tagok és előtűl, azok sio
positio / által ki lehet és ki is állotta a' Magyaromni.

Már a' híres Molnár Albert többet számlát
hat esetre; ötöt követte Néhai kinek Grammaticájában
nyolc eset van feltűve, a' szóasban levőkhöz hozzá adván
a' Mutativust mint viúve jégge katonára lett, és a'
Substitutivust mint ajándékul adom, Skrahlmann 1816
ban Pétervárában ki jött Termini Grammaticájában 13 ot,
Versegi Pro-Ludiumában 20 at számlát mások ismét
többre teszik.

De úgy látszik, hogy ha nyelvünk tanula-
sát könyviteni akarjuk, a' mire pedig nagy tekintetnek kell
tenni a' Grammaticában, tanatosabb leveiteni mint Jókai
sitani az eseteket, és mivel azon többféle eseteket terü sio
kik, melyekből a' sok eseteket csináltak / természetekre ne-
ves hol egyhol más eöther tartozhatnak, tehát meg marad-
nak hátunk a' deában is már meg sokott Casusok
mellett, és azt is mondhatjuk hogy van ejtegetésünk,
Az eseteket azomban könyveség okáért számlálhat neve-
zetjük így: első Második Harmadik ejtés. E' szerint ha va-
lamely név sio ejtegetni akarunk, csak annak törsötéhez
kell a' végzeteket ragasztanunk, a' mint a' sio vastag nagy
vékony hangú.

§ 37. A' Magyar Genitivusról.

Nemelyek kik a' Magyar esetek számlát leve-
siteni akarják, tagadják hogy volna a' Magyarnak Geniti-
vusa, vagy ha van, nem egyéb mint Dativus. Ezek az okok

1. Mert mikor azt akarjuk magyarul ki tenni
Principis hortus így mondjuk Hercegnek kertje, vagy Her-
ceg kertje, nem pedig Hercege kertje, és így a' Genitivus

4. Az Egybe hasonlításban / Comparatio / a mással
hangzon végződő Adjectivumok vagy Segős vocalisval ve-
szik fel a két bb vagy pedig csak egy b járul hozzájok
vocalis nélkül, például pedebb vagy eseb.

5. A leg superlativussal csak akkor élünk, mikor
egyjet a többel hozzáil leg nagyobbbat legjelesebbet, ki va-
lasztunk; egyébb eránt a Superlativust exen szótisákkal
szóltuk ki tenni, igen jellette mod nélkül néha pedig ságes
seges végzettel is.

6. Mind a II. dik mind a III. dik gradus is végzet-
tel is szólt meg töltadni; mikor tudni illik két dolog vagy
személy hozzáil csak egyiket akarjuk ki jelenteni például
kisebbit nagyobbit.

§ 39. A rendetlen nevekéről.

Rendetlen nevek azok, s hagyatások azok,
melyeknek utolsó betűk nyugró V / vau / vagy hogy az a
nyugró V valamint a Sido úgy az mi nyelvünkben is
v ü v u vocalisokban lappang, és csak akkor szólt mo-
gásba jönni mikor valami szólga vagy czimer betű flittera
characteristica járul a szóhoz. Illyenek a to ti ho jo de
ti, mozgásba jö például az egyes negyedik ejtésében, és
az egész többesben. Exen V tehát gyeker betű, és sem a
szébb hangzás kedveért vetetik fel.

A nyugró h is csak azokban az esetekben
mózdul, a melyekben a N és így exeket tudván semmi
nehézség sem lehet a olyan nevek ejtésében.

§ 40. A névmássairól.

A személyes névmássai csak akkor állanak
a ragaszték melek és lgek előtt, mikor nagy hathatóság-
gal akarunk szóllani, a lik tehát sokkal gyakran elne-
vetenek a Magyar nyelv természeté ellen. De ha külön
bőve dolgokról szóllunk, akkor a személyes névmássai, a
ragasztékos név előtt ki kell tenni, még pedig az ei vagy
ai névtársával, például ez en tertem nagyobb mint a
tied.

2. A li személyre mely dolgra vitetik vissza; -
Hiba tehát exeket fel cserélni; - Exek ha mellettük név-
társa áll, nem vissza-vivék, hanem mutatón példakép ak amely

3. A személyes névmás is mind az egyesben, mind
a többesben en szó taggal szótott néha még toldatni, pél-
daképp: emmen tennen önnön minnen tinnen önnön. Hibás
li betel hat önnön magam e helyett tennen magam.

§ 41. A ragasztékokról /suffixa/

A ragasztékok nem egyebbek mint esonka
névmásai, melyek a nevelhez a virtolnak li jelentésére
az Igékhez pedig a hajtogatás /Conjugatio/ formáltatása
veget tetetnek, példakép: imjim tiéd őve mienk tiéd,
ővek. Exen névmásainak vég-betűi m d n az egyesben a
többesben az utolsó, és az az elött való betűk exektől mi-
enk tiéd, ővek. Exen ragasztékok ma is a magában hangton
végződő szókhöz közevetlen járulnak az a e j e rövid voca-
lisótat meg hosszabbításán példakép Apám apád anyja őve
húva ebből apája, e helyett apája /apánk apátok anyját
ellenben a Mással hangton végződőkhöz közevetlen az az
segéd vocalisnak fel vétele által járulnak, mely aron rend-
ből véteik, a mihelyen rendü vocalisok ragynak a nevelben,
példakép Emberem. Az ilyen módon neveledett névszók
ragasztékosok, a többiek pusztán nevelnek neveltetnek,
Minden ragaszték azt teszi, a mit az egész névmás is, mely-
ből le esonka'ztatott.

1. Jegyzés A több ragasztékok könnyebben átláthatók,
csak az egyes III dik személye körül lehet ragasztékok nevel-
ség, amjával inkább mivel azt magy minden Grammaticáink
külömbözés módon adnak elő, a szerint a mint jobban vagy le-
vesbe állítjaq melyrölknek a Szó és más napteleknyel-
velkel való Atyafiságát. Revai és Beregsláki az en te-
ő névmásainkat egyenesen Szóból húzóan le, e részben
egészen külömböznek a többi Grammaticáinktól, his az egyes
III dik személyt a e j a j e végzettel teszik.

2. Boregstatu. Szerint az Ö mint a Persa nyelvben
 lesz a nyugvó Vajból /v/ melyhez járulván az e. Geni-
 tívus jelle, motgasbajon, a v is leszen övé. Ugyan csak
 a v változék jöv s a nev sio minemüzege szerint
 melyhez járul a vagy e vocalist, lesz ja vagy je
 Hogy a v legyen harmadik személy ragasítóká igá-
 zolja ezen sio magva, mely e helyett áll magja péld
 Példá az Assomfi állatnak magja megtör. néked fejedet.

3. Maga a j is a több hangos kezdéért sok
 sior li mards, és csak a vocalissa áll helyette péld
 kép lábá kéze e helyett lábja kéze

4. Ugyan ezen j sio nevében melyet főképen
 a második ejtegetésre tartoznak nyugvóul péld képe
 képi bóri ejmerete vagy képe bóri ejmerete e helyett
 képe bóri ejmerete

§ 42. A ragasítékos nevel négyféle

Minden ragasítékos nevel négyféle lehet, úgy mint

1. Mikor mind a birtokos mind a birtok egy péld
 kép Akarim - d - a - kézem - d - e sax
2. Mikor a birtokos több, a birt dolog pedig egy,
 példakép: Akarim - sok - ol - kézem - etek - ol - ol - ik
3. Mikor a birtokos több, de a birtok több péld
 kép Akarim - id - ai - kézem - id - ei - sax
4. Mikor mind a birtokos mind a birtok több péld
 kép: Akarim - ol - ik - kézem - itek - ik - sax

1. Jegyzet. A ragasítékos nevelnek ejtegetése
 csak olyan, mint a pletita nevébe, az egyet le vévén,
 hogy a többes első ejtésnél helyege nem a k hanem
 a nyugvó j. Valamint a Pido nyelvben a mely annak
 Grammatikájában a többes példának (Poo pluralisaxis)
 szótól neveztetni, és így a k mindenkor a birtokos
 nál a j pedig a birtoknak sokaságát jelenti.

2. Ezt is külső meg jegyezni hogy a

második esetben az az, mikor a birtokos több és a birtok egy és mind kettő együtt áll, akkor a harmadik szemelyben a birtok vegei a $\frac{1}{2}$ végzetet nemely követik ki tessék mert az Etymologiával meg egye többnek tartják / lásd feljebb § 18. 700. § példákép:

A Magyaroknál Jürályok majol ismet el hagyják a $\frac{1}{2}$ és írják Magyarok Jürályja követ követendő okoron

a: Mert egy világosabb, a bestes ugyan is ezt a Magyarok Jürályját követéges ki írás

b: Meg egyen a Magyar nyelv takarékoságával mert a holl a Többsé etimot érteni lehet ott a magyar több végzettel nem él, annyival inkább itt mivel már az előbb álló birtokos mellett ott van a $\frac{1}{2}$ többsé jelen

c: Ugy akarja azt a huzamos régi stolicis mely nek tanja ama régi közmondás, El meg a Magyarok Istene

d: 1549 ben ki jött Orthographia Hungaricaban is azt olvassuk, Szenteknek egykevege, hűbörnek böcsénája.

3. Ugyan csak a második más második egykevege tede harmadik szemelyében a meg hűbörnek böcsénája tevéert nemely Magyar Vörök stollása megja szentek helyett övelés rivelés stollak már ma émi példákép. etot etetük, vita illorum vitae, de lehetne meg fordítva az e is övé ha a többsében ö van, példákép körmök ungres, körmök ungres illorum. Sőt Es dehyben a kemény hangjokban az ö végzetet akal is ejtő példákép labar pes eorum Astalok Meniae eorum

§ 49. Az előlitoljárók ragasztékjai.

Valamint a név stoll úgy az előlitoljárók is vehetnek fel mind az egyesben mind a többsében jelentő ragasztékot, melyek is akkor mint szemelyes névmásokai huznáttatnak példákép Altalamo - a

mellettem és a Altalunk - tok - ok mellettünk
etek - ek - malam velem ellenem Sex mely a 'Sex'
melyben is így van.

§. 44. Az Igéről és azokra hajtogatás
Sobról / Conjugatio

A Magyar Igéről széleség meggyezési.

1. Hogy az igék gyökeire mindenkor a Jelentés mód
Jelennel, idő harmadik személynél

2. Minden cselekvő igének két hajtogatása van,
nyímt. határozott és határozatlan, amax m - e pedig
A betűt veszem fel az Igék Idő első személynél.

A határozott hajtogatás ímés vagy egész, melynek
minden időben 3 személynél van, vagy csónka lat lek
végzettel, melynek minden időben, csak egy személynél
van, nyímt. az első egész, és csak a Személyes
név mással egyes és többes Accusativussal
Féreg titeket / elotok - ösre titeketni így. teretlek
Féreg titeket, melynek a Debreceni Grammatikában
Féregtő főmásk névritetett

A határozott és határozatlan hajtogata
sa az igéknek nagy fontosságú dolog a Magyar
melyben, és ettől függ a Constructionak jóság, mi
vel minden meg határozott hajtogatás határozott
névet és meg fordítva híván maga mellé. Meg
határozottak pedig a név

a, A ragasítók által

b, A név társa által

c, A mutató Név mással által. E szerint

a közbülső és meg nem határozott nevek miné
mivel, minden sok levei ilyen olyan az A határo
sott Igék hajtogatásait magok mellett meg nem szent
vedik, valamint a személynél és kezdő névmással

és a Szarkalatos Szarnok sem

3. A Vastaghangu Igében a Felenváló Idő e-
gyes harmadik szemelyében a j ragaszték a b d g l
m n p r t gyöker betűk után megmarad példakép
adja bria vagy az S sz és Z betűk után példa
axolla változik, mint Afs a rassa Sas ed velom
hangu igében ugyan csak a j mindenkör megmarad
ax az e vocalisba változik példakép teri emeri uto

4. A parancsoló mos cimer betűje a j a febb
hangad teoreést melyet Joch Janto nagyobb re-
je, mint itt ha ax utolsó gyöker betű b d g l m n
p r t megmarad minden változás nélkül; ha t az
utolsó gyöker betű, akkor az neha s re neha ts re
változik, és annak teoreést a j is se vagy ts re
példakép fufu fütt, e helyett fufj fütt, a sivego s
sz és z után, itt is a j ugyan axolla változik példa
kép magb vadászva hura ezek helyett, vadászj mos
hura a te is se változik példakép mess e helyett
metaj

5. A cselekvő Igében a Jelentő és Foglaltó
Mód alig múlt idő; többes első szemelyében az ant
enk végzetet ok ok végzetet is ki lehet tenni példa
kép Adde keröl e helyett adank kerenk adnok kerök
nok, e helyett adank kerenk

6. Fejlődés figyelmét érdemelnek meg a mi
gyarban a Tehető potentiale mint irhat szerethet
és cselekedtető / factitivum mint varrat veret / J-
get is, mellyeket más nyelvein egy igével ki tenni
nem lehet

25. § 45. A rendetlen Igéről

Rendetlen Igék azok, melyeknek egy két
gyöker betűjök el változik, ezek nyolc két félek:
vagy Gyöker vagy Szarnok Igék, amiket mind

egytagúak, és vagy nyújtó V-be vagy Sz-betű
be végzősek. Nyújtó V-be végzősek nyújtóan fu-
rók és ös nyó, nő, fő, jó. Sz-be héték, mélyek, lesz,
hísz, vész, tess, eszik és iszik. Ezen utóbbiak ki-
ven ezen ígét ífűk, valamint az elsőbbek lósszál,
jó, n. távalok betűt paragogium/veszmet jelölő
formán, jön lépés híressen, viszen a Jelennak has-
madt ítemelyében.

A Harmadik rendetlen Igék több tagú-
ak, és az Sz-betű által formáltatnak,
mint nyújtóik cselekvők. Ezekben az Sz-néha-
d-re változik néha pedig V-e példakép Nyujt-
ók nyújtótam tolekedem nyújtóram cselekvem, nyuj-
tádom cselekvődom. Sz.

A gyökök rendetlen Igékben a nyújtó
v mely o u ö ü vocalisokban lappang, megmozdul
a hátagatásban és a lépés hangzás kedvéért
gyakran j-re vagy gnás betűre változik. példakép
fúj a fűk e helyett fuj-vojj vagy ródd, rojj
helyett, nőj nőj helyett. De az Sz-betű még több
változásokat meggyen keresztül. Mert ez a jelentő
mód jelenvalóján és jövőndőjén kívül minden je-
lennak egysevásmind jövőndő is a Magyarok
egy időben sem marad meg, hanem más megmás.
betűre változik által példakép: eszik rozik eszem
vram ettem ittam, egyel igyal ennem / eszembe,
lyett / eszembe / jándom ero / ivo. Sz.

Egyik. Ezen két Igék ífűk és iszik egy
Harmadik Deponensok is.

§ 46. Az it és o deponens Verbumotok

Az it-be végződő Verbumotok Péter-
Károly Deponensokhoz nevezte, mások Hódol-

nemelyek íjmet gyarapodotts gyölerü Igóbnok nevesik.
Deponensetnek azért mondathatnak mivel eselebrö
hastogatosok mintson melyet az ik végezet elégé
bizonyit mely nálunk olyan mint a 'deakban az
Uz. Ijjen íjék alsóik felsőik. Sz Exen Ijék
ezen ugy hastogattatnak mint a 'deák ssemvedök
tudni illik az első ssemely on be a 'masodik l
be a 'harmadik to be veakösök mint efem efel
efik efek efök esemik. Ijaba tehát egy szöllani
a 'mint jelyebb is meg jegyzém Ezen tefson
meltortafson meltortafson egyen igyon sas eset
helyett efök tefök meltortafok egyet igyék. E-
zen Ijék felett Versegi és Pévai köitött magyaros
Péves volt. Pévai és Tanitványí ezen erősege
ket hordják elő ezek mellett

a. Exenformával igy éltek a régi Magyar
Isok valamint az újabb jó Gramatikusok is.

b. Igy élnek különösen a Dugamellyéki
ek és Erölyiek is különösen a 'Kötevények

c. Eltek azxal a 'Tisza malyékiek is, no
ha ez ellen sokszor hibáznak.

V Szökötes / Syntaxis /

§ 47 Nemely ekre vetelek a 'Szökötes körül

A 'Szökötes ökszökötesében elrendelésében
leg szabadosabb a 'deák nyelv, legiokább meg van látve
la 'Francia, de a 'Magyar nyelv sem enged meg
a 'Szökötes szabados el hányását és ökszökötes
set, ugyan azért nemely szökötes bizonyos helyek
van, igy például a 'Birtokos nem mindenkör a
birtok, az Adjectivum a 'Substantivum mellett
áll, de az íjfeve tett Ijéknek rékies egymástól
váthatnak, például: le tudtam azt én is írni;

e helyett azt ér is te tudnam érni. A szót öfö
velőviseböl meg jegyeznek meg.

1. A Kereset nevetet utanna kell tenniük a
Vezetek nevetnek.

2. A méltoságot hivatalt mesteriséget je-
lento nevet a Vezetek névnek eleibe tetetnek
példáék: Prof. Bechényi, Generalis Szulai, Orvos
Penttyörögji, Professor Várady külömben a Ho-
lás két értelmü lehetne. Ellenben a Kereset ne-
vetnek utanna kell tenni mint Matyás Hi-
naly.

3. A névtársat az Országoknak városok
nak faluknak nem kell eleibe tenni, valamint a
Hegyeket és Vezetek nevetnek sem az egyesben jel-
dálék: A Puda, a Péter, de a többesben valamint
az egyesben is ha valami mással érhető járul elei-
be, oda kell tenni példáék: Eljönök a Terentiek, a
pompás Puda.

4. A se és sem köztök az a külömböz
a mi a ne és nem köztök az első tudniük
tibe a második tagado. Ezeket egymással felnem
kell cserélni.

5. A ba be a ban ben köztök azt a kü-
lömbözöt meg kell tartani, amare moszábt egy hely-
ből le pedig megújást jelent.

6. Hébas szókak az is: megyek a Paphoz,
a Pironal, e helyett: a Paphoz, a Páirohoz.

7. Nemely a betün megjödő Városoknak ne-
vek Accusativusba tetetnek ezen kovekre hol?
példáék: Szathmánt, Györött, Holosvánt, de ez, mint
valamint az ny úgy a t is Accusativus jelé,
ami más szóból ki tetetik mint: ~~olt~~ lepréost,

szép hied helyt legel, és mivel mindenik egy helyben létett jelent, azért csorélódhatnak felegy-mással.

Második Rész.

A Magyar Litteratúra történetéről

§ 48. A Magyar Litteratúrának neve zetesebb időszakasza.

Valamint minden külsős történetekben úgy a Magyar Litteratúra történetében is lehet némely nevezetesebb változást észre venni, melyek különös idő-szakaszokat csinálnak. Ilyen nevezetes Idő-szakaszok: A Magyaroknak Ásiából lett ki-jövelele, s Samoniában lett megtelepedésel. A nagy változása az emberiségnek a XVI. dik századbeli Reformációnak. A második József Császár ideje - a nem regiben történt nyelv-újítási harcok, vagy Nedologizmus. Ezen nevezetes változások szerint négy Idő-be-ületekre oszthatjuk a Magyar Litteratúra történetét egymint:

1. A Magyaroknak Ásiából lett ki-jövelelektől a Reformációig.
2. A Reformációtól II. dik József Császár uralkodásáig.
3. József Császártól a nyelv-újítási harcokig.
4. A nyelv-újítási harcoktól a mai időkig.

Első Idő-kerület.

Ataljában a Magyaroknak Asia
ból lett hi-jöveletektől fogva a Refor-
matioig

§ 49. Irástudás Hunnornál Avarok
nál Magyaroknál.

Nagyon meg csalatkoznék a ki akar a
Hunnornál, akar Avaroknál akar a Magyarok
nál valami fényes Literatúrát keresni, a mi
lyen ezen időben Európának Lakosainál sem
találhatott. Hogy példá jegyekkel meg a Hunn
Magyaroknál is kellett elni, nagyon hihető.
Sőt Pray f. in analibus veterum Hunnorum
Avarorum et Hungarorum Dequinesius után
axt írja, hogy Mettius a Hunnok Fejedelmé a
Chindichnak levelet írt. Hogy a nyelvüket és a
Verselet kedvellették. Priscus Rhétor emlékezetbe
hagyta.

Az avarokról semmit ebben a telintet-
ben nem jegyeztek fel a Történet-írók. De az
kétséget nem szenved hogy a Magyarok a hét
Vézerok alatt is éltek valamely más nemével,
hogy betű forma jegyekkel is élhettek, abból ki
lehet látni, mivel polgari alkotmányok lévén,
váltak rigyeik, mind magok között mind más nem-
zetekkel a nyelvüket el igazításában az Irás-
nak valami néme elkerülhetetlen volt, a mi

nyelvről is neminémű ki műveltetésére mutat.
Mert valaminthoz ily vétek nemzetet, mely szá-
radólag sem álló polgári alkotmányt állított fel,
csupa Pásteri nemzettel tartani illetlen, sante-
oly méltatlanság annak az nyelvét is csupa mezej
vagy durva nyelvről állítani. Telyes méltósággal
harfogott máris első Fejedelmünk udvarában, a tá-
borban a Tanács Készeiben, pogány áldozatokban,
s a magyar vitézség verses emlékeiben. Hogy
verseket ennéltel, a Béla nevűtlen Fejedelmé, és
Thuroczy, emlékezteti hagyta. De ezekből vala-
mint egyéb irásaitól is, jáfadalm? sem meg
nem maradt. Ami nem csuda midőn a legmivel-
tebb Nemzetek irásaitól, az Lők viszonosságára
miatt a Magyarok körébe csak kevés juthatott.

§ 50. A régi magyar Alphabétumról

Nemelyek még igen is messze vissza a
magyar irás tudósainak dolgát, azt vélték hogy Cleir-
nel formáj Alphabétumról volt, és hogy az a később
maradékok is el jutott volna. Leg első véte a XVII de-
szádad végén Telezdi János ki ezt állította, után
na Csikés Komáromi György, Otrokocsi János, Ferentz
Telei Kátana Péter, Csetsi János, s az különösen
Pál Mátyás ezen munkájában: Exercitatio de veteri
Litteratura Hunno Scythica Lipsia 1718. Sok okok
tal igyekezett meg mutatni hogy az általa ki adott
34 betűk, melyeket Erdélyből kapott, a Pélelyek
nél meg maradt régi magyar betűk, a minthogy i-
lyen forma betűvel találtatik ma is, az Erdélyi de-
telyek Csik vidékén a Szent Miklós-i Templom fal-
ván egy fel irás, melyet Germate Samuel így ma

gyarap, Urunk születése után a régi ústól fogva 1401 dik Eszterömben. Matyas János sat

Lamoscius / Szamosközi / is in analectis Da-
cidae ait inja, hogy Florentiában van egy kő irás
esmeretlen és csudallatos betűvel, melyről azt
tartják hogy Humo Irás. De ezekre ezt mondjuk:

1. Hogy mind a Péle Matyas mind a többi
et erősegei gyengyél gyarításokon épülnel, s ös
kodásol ick megyer ick; - hogy ezek Napleleti be-
tük - tehát magyar betük. Azomban ezen Iról
csak magyar ALPét emlegetnek, de egy magyar
kő irást sem mutathatnak elő.

2. Ezen betük mindenik Irólól külömbfele
képen adatkrah elő, a' mi több a' Deák betük rem-
li szerint, nem pedig Napleleti gondol vagynak
elő-adra rendelve, a' mint a' Debreczeni Gramma-
tika Iról meg jegyezték.

3. A' Kentemilósi Templombeli fel irás
is nagy erőttetéssel van a' helyebb ick tett magya-
rára hűrva, és Katantósi annak értelmét
égeszen más fele csavanyja, sőt maga is Gyat
mati is későbben le mondott előbbeni vélekedése
ról, a' mi több ezen betük inkább az Cross vagy
Oláh betükhöz hasonlók.

4. A' Florentiai Magyar Irásról azt mond-
ja Wallafsky, hogy arról egy magyar tudós sem
tett említést, a' kik pedig tanulás végett sokan
meg látogattak Oláh Országot, sőt Toront
Erdélyi tudós Lamoscius után meg látogattván a'
Florentiai Könyvtárot, a' magyar irást szorgal-
matosan kereste, de annak sem nyomában nem

aladhatott. — Ezek szerint meg most is megold-
hatatlan esomo marad, hogy ha Eleink a Keresztjen
seg felvetele elott tulajdon betuikkel irték e' az iras
mesterséget?.. és ha azaz: minemiek voltak azok?
De ha ez így volna is Eleink ki'sebsége nem vol-
na. Mert a' rejjel hibát vagy ereményt nem a mai
Világ szokásából kell megítélni.

Igyazs. A' J. Fankovits Ur s mások vele-
pedését a' magyar betűről stóval adja elő

S. 51. Mikor fogadták el a' magyarok
a' deák betűket?

Ita irták is a' Magyaroknál tulajdon betűk, mind
által a' Keresztjenségy be' vételével ezek helyett
a' deák vagy Római betűket fogadták el, és az
által is vezettetettek a' magok nyelvén az irás
tudására, mely betűk a' Keresztetől által a' mai
Német s' Goth betűk formájára begyentetven a' Got-
hok épületének formájával. Gotthica nevet kaptak
s' nálunk leginkább a' XII és XV dik század-
ban voltak divatban. A' régi betűktől pedig hihető
lyoknál fogva állottak el, mint a' Predek kitél
Syvester Pápa birt pogány irásainak meg cse-
tere, hogy így a' Keresztjenségy Tudomány sokkal
inkább meg gyökeirek hessék, ugyan csak a' deák
nyelvet veték be' udvari nyelvnek lingua di-
plomatica. De hogy a' Görög nyelv is szokásban
volt a' régi Magyaroknál, ki' tettsük onnet, hogy
Szent István a' Vespremi Völgyi Apátság
nak tett Adományait görög nyelven irattak.

S. 52. Lett e' ebből kára a' ma-
gyar nyelvnek?

Érök által deakul adattak ki, s Országos végze-
sel is úgy jötték által az utóbbi időkre.
§ 53. Nyelvbünet az első két szá-
zadbeli állapotja. /X. XII./

De azért nyelvünk tudományosan nem
volt ki mivelve, egyfelől azért, mivel első Püs-
pökünk töbnyire idegenek voltak, másfelől a-
zért mivel az atheni tudományos ki műveltetés
az Irod. Ország és deak nyelv tanulásából, s
nemely vallásbeli tárgyakból állott. Ezen ki mi
veltetésben is töbnyire csak az Egyháziak re-
szesültek: a Világial pedig inkább a Jégvort,
mint a Könyvet forgattak. Ugyan azért meg
Mátyás Királyunk ideje után is találkoztak
mely pedig a fő Lakos Unak közt, kit a neve-
tet sem tudtak leírni, a mit bizonyít az 1491
leki nevezetes békeség Maximilian és II. Ulászló
között, melyben a részünkről alludozott követel kö-
zül csak maga a Kancellarius Pakács Tamás
tudott írni; a többi társai pedig mint Pátho-
ry István Ország Királya és Erdelyi Vajda.
Guthi Ország László fő lovász-mester, és
Horogonyi László fő Palota Mester nevet sem
tudtak alá írni.

De ebben nem kell meg ütköznünk. Mert
ha az akkor történeteinket meg tekintjük, teljesel-
nek találjuk sőtfele keserűséggel, külső és belső
háborúkkal. Aramban ezen idő szakasában e-
gész Európát a tudatlanság sűrű homálya borí

totta el; csak imitt a mött a' Flastronmel
ban piffogtat, a' Tűrmány Jemjének némely
gyengyebb sugarai.

Öllebet Magyar Papiant felöl ket-
sege sem hozhatjuk, hogy leg alabb a' Süvésleges
Eneket, Imádságokat, Selki-tanításokat, Sőt az
Irástud. Világiak is nem némely ügyeket s tanita-
sákat magyarul írva ne tettek volna, csak mind
számban az írók. visontagságai miatt így el-
vesíték, hogy a' leg regibb Magyar irás darabok
a' XIII. d. Szabad elejét meg nem haladják.

§ 54. A' leg regibb Magyar irás

Még eddig a' leg regibb magyar irás
egy pár Szabott beszéd a' XIII. d. Szabad régi-
ről, vagy a' XIII. d. elejéről, mely talábatik a'
Pozsonyi Kriptában könyves házában, egy régi mi-
ses Könyvnek végen. Ezen könyv valaha a' Pau-
man Péter meg jegyzése szerint a' Prubai Kap-
talané volt, oda pedig a' Boldray Apátságól
került. A' két Szabott beszédet aból leg először
Pozay jegyzé ki magának. Ki nyomtatattat a' Paj-
novits Koller Szalay s mások, de különösen
Révay egy mélytudományal teljes értekezésben
Antiquitates Literariae Hungaricae Vol. I. Leg
újabb Szalay Agoston hasonlóp értekezésvel
Havasos Műlatság 72° 34. 1891.

A' hosszabik beszéd így kezdődik: „Latiatue
„feleym, zuntuchel mic vogmuc, Ysa pur es cho-
mur vogmuc sat
A' rövidebb beszéd így végződik: „Scetelmes.

"bratum vinaggonuc ex scegin ember lilkiart,
"tit Vr ex nopun ex bonus vilag tannucebeleul
"mente. Kinec, ex nopun testet temetiuc, hug Vr
"urt legilmechel, Abraham Ysaac, iacob kebeleben
"helberuc, hug bursag nop iutra mend ur scientie es
"sinurei curi cun ion felevl iochtotnia ilerie
"vot. Es ti' bennetuc." Clamate III K. Antiquit.
Lit. Hung pag 35-50

Hogy ezen beszéd nem ebből 1192 dől
nél, nem is később 1210 dől elírattott, több okokkal
mutogatja Prerai; a többek között azval hogy a 'mi
sés' korszak abból az időből való, és mind a 'Hörny', mind
a beszéd egyenlő betűket mutatnak; továbbá hogy a
Hörnyben lévő Kalendáriom a 'Magyar Királyok
életét leírva II. Andrásnak esak hat éftendei
uralkodást tulajdonít, holott 30 esztendeig uralkodott.

Hogy pedig nyelvrünk ezen két beszédben
önarabosnak és a 'nostanitol' különbözönél tet,
Szik, azon ne eszedallozunk, s meg ne ütösz
zunk, mint némelyek, kik ezen beszédet nem i-
gaz magyartól hanem Totos embertől irótnak
lenni vélték. Mivel a 'Magyarok' irásba nem fog
lalt nyelvet hozván Európába, sőt határozatlan
hangokkal kellett abban találtatni, melyeket ki
fejezésre a felvett deák betűk elegendően véltak.
Ezen határozatlanságot látjuk minden régi irás-
imban. Csak az újabb időkben határoztatott a 'ma-
gyar' írás valamelyire meg, maga a 'ki' mondás
is lassan lassan a 'nyugati' nyelvvelhez igazultván
Annakutána ha valamely különös beszéd éftésen

Példatép falocrona iratott volna is ezen regiszeg,
igy isem tagadhatjuk annak regiséjét Magyarosa-
gat. Azomban ha ezen két beszédet a' Perai ma-
gyaradatra szerint Vessük, minden Magyar kön-
nyen meg fogja érteni. Az is bizonyos végre
hogy a' Nemetek is ily darabos irasmóddal él-
tek abban az időben. Lásd Peray Ant. Hung.
Suplem. pag. 331-341-342. és Tudom. Tjűst. 1819
N. kötet pag. 21-23.

§ 55. Jegyzetel ezen két beszédből
nyelvrünk akkori mostani állapotjáról.

1. Mostani nyelvünk sokkal külömböz a'
régitől, noveretesen az Orthographiara nevez. Mert
az ő helyett találunk e i u v w x o helyett u-u-v-
o helyett ou, x a helyett ox, i helyett e y t az
ö ü helyett mem volt külömböz. és helyett irtak
gy helyett g x. k helyett c x. sz helyett se ch s z x
ba be helyett bele, böl helyett belöl, — id val vel
a v-t később is meg tartotta egy szwester és Tine
di is. A' XV dek Stáradban a romas helyett it tet-
tel példatép ein tett en

2. Nyelvrünkön is sok lehelletet vólunk pél-
datép mir/ni/vire/sire/vimag simadjud/bordog
bbldog)

3. Az Euphonia nem volt hi. Fejtve

a. Az idegen szótban példatép bratym milosze

b. Itt vmagán hangzók állottak egymás mellett
például: stava halálial

c. Vastag és vékony magán hangzók ösze köve-
ve például halálnék polotnec maganc saq

Az ilyen példák meg később is fordultak elő
példatép: Báthory Lászlónál a' XV dek Stáradban

Es ezen tulajdonsága nyelvünknek csak később fej-
tődött ki, mely közös lévén a' török nyelvvel, talán az
is tehetett valamit annak ki fejtegetésére.

4. A' hajlításbeli név ragasztékok eredeti formájok
hoz jobban hasonlítótak például Vagnuc uronc vi-
magguc, feledere, teremtere, melyek már ma így hang-
zanak: vagyunk urunk imadjuk feledé' teremte'. Ezen
régí formákat hasonlítta Prévai a' magyar nyelv
Grammatikai epületének ki fejtegetésére.

5. Sok régi török szavaink ki vesztet például: fel-
téstver barát yea / biromy / önött / electus

§ 56. Nyelvünknek a' XIII es XIV dikiá-
zadbeli alapötje

A' XIII es XIV dikiázadbeli irás darabok, a'
hatáfiak között uralkodo zenebonak es a' Tatarjárás
miatt nagy vesztet mind el vesztet. Ezen vesztet-
ségok a' 'Serdülő' Magyar Musákat ki újven, ide-
gen földre a' Bononiái Romai es a' Parisi fö-
öloládba utazának a' tanúlók kivimo Magyarok;
de itt az idegen bánulásához sokra el felejték
hogy itt gyűjtött kintseiket ide barta a' nemzeti
nyelven kellett volna köz hasznorra fordítani. Nem
csuda tehát hogy az emlitett két Pászid után
sokáig nem tudunk semmi köz-írásra találni, azok is
pedig, a' melyek vagynak csak Legendák es Herma-
riumak. Ebből az időből való a' XIII dikiázad-
ban élt Szent Margitnak IV Béla Király Leá-
nyának Nyúlak Szigetebeli Apácának élete,
melyet le írt valaki csak hamar annak talála us-
tán magyarul. Ennek ugyan az eredeti köz-írta el

vehető, és Gray csak a XIV. dik. Szászabeli máso-
lat után adta ki. Már ebben a helyes orás világo-
sabb valamivel, mint a 'Hafotti beszéd', de azért
a 'mofftanitól' mesze elüt példái: imadkorok vala-
menny elen tyt zsig — az len testeet visten verethy
vala beutevel. Ott találhatunk ezen Szob is: ayan
dot, tane'sz, scandok, gerdet jelenet zestra, soro, apa-
cha / Lásd Tandor. Szöfélé 11 darab.

2. Fel van a 'Nagy Lajos' idejéből a 'Magyar es-
küvés, mely a 'Törvény Könyvben' ezen Király decretu-
mának végibe ragyon eltatva, melyről valament
fel nem lehet juttatni Gray Könyvesben irle-
veleiben, hogy a 'Károly' Mossoczi maga kóhotta volna,
igy nehezen el hisni, hogy ő csak Szobeli hagyomány-
után kóhotta volna.

3. Az 'Erdélyi Gúnyörösz' Könyves Flasában
találhatók a 'Szent Ferenc' szeszetenek egy régi tör-
vénybeli annalisa, ebben emlékezet van arról, mintha
Imarcia Királyné alatt, ki az Attyának Nagy
Lajosnak halála után 1382 dibbe jött a 'Királyi'
Közebe a 'Szent Grás magyarra fordított volna, de
ezen fordításnak sehol egyebet nyoma nem találhat-
ván, ezen elő-adás igazsága a Judok előtt még
eddig kétségbe hozatik.

4. De tartozik a 'Szent László Királyról va-
ló Emeknek is, melyet némelyek a 'XIV. dik. máso' a'
XIV. dik. Szászra vifenek. Ez Emek így kezdődik:
Adorez legy tegyelmes Szent László Király Ma-
gyar Országnak édes oltalma. Egyet emint ex le-
het régiebb a 'Szent Grásnak, és talán nem egyebet mint
László Királynak. 1193 dibban való Szente tetele.

Innepéren készült Enneknek sűj ki dolgorása. Lásd
Handbuch der Ungarischen Poesie pag 4

§ 54. Ezen két savaadnak végig nézése.

Ezen két savaad körűl az elsőbbitben a
Kerepites Háború meg emertette a Magyarokat
az idegenekkel, kik nem voltak min való Török-
jök. Háborúba leveredtek a Velenceiekkel, II. An-
drást a Kent Földre kísérték; és elég alkalmatos
sag lett volna a Külföld mesteriségét el tanul-
ni, s a Honi Vadászból ki vetetni, de a fonal-
mod és az eltevesített csel az igyekezetnek sze-
rencsés sikert nem engedtek. Az pedig nagy di-
csőségére valóik Harminak, hogy itt a nagy-
ból készült Papirornak mar a XIV század
dején nyomát találjuk, midőn meg aival az Oka-
szalon kivül más Európai Nemzetek nem éltek.
Ugyan is Erdelyben fel találta Hornios, Gentilis
Cardinal s Római Követnek 1309 ben Bene-
dék Erdelyi Bispökhöz küldött levelét, mely már
ilyen papiroron van írva.

A nemzet végre akkor kapta a csino-
sodásnak első sűbraját, midőn a Magyarok Jy-
juságnak sűne 1388 dikkban Nagy Lajost
Nápolyba kísérték, hogy Andriás testvérjének
vándor meg gyilkolatlanságát meg borsúlja, s hátra-
esztendőig mulatván ott, mint hajóan Róma
Förög Országból Olasz Mestersegeket, föld mire-
lét, Tudományt, s nyelvrűnnek sűj sűlát
hozott visza.

Ugyancsak Nagy Lajos általott fel Pécsen
Academiát / Studia generalia / Sigmund pedig 1388
dibban Budán, de ezek a' háborús időben csak
hamar el emésztek, s benne a' Flaccus nyelvire
nem vala semmi gond,

358. A' XVdik Századbeli Magyar
Iráis - Tudomány

Sigmund Király s utána következő Fejé-
delmeink alatt bár mely sot vesztődéseje vala meg-
zetimnek a' Szomszéd Törökkel, es Csehkel, mond
az által a' felyebb említett Academiaiban, s más
kisebb iskolákban folyton folytak a' Tudományok,
ugy hogy ott lehet mondani hogy ottok nálunk
nem a' XV dik Században, mint más Nemze-
teknél hanem a' XV dibben kezdének fel cledni.
Leg többet tett erre Matyas Király, a' ki alatt
Budományban új Academia Budani Universitas,
felfejes Könyv-Tár, Tudós Társaság állitatra, es a'
Kiráj Mesteregeket is gyakoroltatvan oly fenyre ho-
zatott Huzamban a' literaturát, hogy en időben
a' köz értelem szerint a' Magyar Kiráa vala a'
tudós Világnak tündöklő Közép pontja, mely min-
den bitonnyal Idő-sehasit formált volna a' nem-
zeti Literaturában is, hanem ha ott a' deálságnak
egész Európát kötre tartó lánczai nem tartották
két volna. Mert hiszen ezen nagy Fejedelem sem
birt olyan böltsességgel, hogy a' Nemzet nyelvét
figyelmöre méltónak tartotta volna, vagy hogy Bu-
dai gazdag Könyv - Tárába valamely Magyar
Könyvet vagy kéz irást be tetetett volna.

Aromban még is ezen Szaradból említették, hogy
ama nevezetes Pécsi főispán Vitez Cesinger
nos, a ki mint híres Költő Janus Pannonius
név alatt esmeretes Magyar Grammatikát írt vol
na, de ezen munka mind ekoráig sem jött világos
ságra. Ez idő előtt pedig nincs sem emlékezet va
lamily Magyar Grammatika felől, ambar gondol
hatni hogy a' horvát által jött főrangú Degenek
mint Signoni Kiválgatás említi Thorexi tanul
tal a' Magyar nyelvet, a' mi nem nemü Gram
matika nélkül még nem eshetett.

Ezen idő tájban 1450-ben fordította Pa
thory László tudos Paulinus a' Szent István ma
gyar, a' mint Pongrácz Ignác s mások említik.

Ezen fordítást Kévai Miklós nyelvünk régiségei
nek nagy bírája a' Pécsi C. K. Könyvtárból ki
vann Magyar Literatúrai régiségek II és
III kötetében szándékozott sok szép jegyzéssel
ki adni; De ő ezt végre nem hajthatta; ezen
köz írat Kévai több csomagszával együtt J.
Horváth István Úr birtokába lévén, reményleni
lehet hogy a' Nap fejezt meg fogja látni. Az írás
regi gothrus betűjű. Lásd Kévai akt. let. Hung. tom.
1. pag 21-22. Ezen Szent István fordításában a
Spiritus szelletnek, anima léleknek van fordítva.
A szellet előfordul Könyvt. Erdösi és Trinodi
munkájában is, de arutan ki avult; de lehet re
ményleni fel elevenítést

Ezen Báthory László írt Szent István
letet is, mely még nem került elő, hanem ha ab

ből van Pont Elebnek és I Premete Pont Pál
nak élete azen régi Könyvben, melyet ugyan csak
Pierai kapott kezébe J. Jankovits Miklos nagy et-
demü Haxandjának Ajústeményéből: mert ezen
kés irat is szinte 1450-1520 több kéz által ké-
szült. A vége felé ezen versetse találtak Got-
hus betűkkel „ ezt zerzetet pestnek városában,
Ugyan ottan zent Peter oszajában.
Zwleteth után el mentt ydöben
Eger oth zag ees nyolck estendoben.

A többin mincs az esztendő ki téve, hanem
csak. Diplomatai okoskodással van találgatva

A Haxai Familia 1478 dikől tud mutatni
egy nyugtatómányt /Quietantia/ melyet a Tiharnyik-
pat ror írt magyarúl, melyen a fentebb ki tett
esztendő világoisan ki van téve /krastner diplom
& 39. not

Ugyan ezen beszéd végéről 1493 dik
Esztendőből hozta fel Fray ezen Frás darabot
az eredetiből le másolva, mely így kezdődik:
„ Ein Sipos Peter, Dobo Ferencz Urain ö nag-
sága jobagia sas Magyar Minerva & 369. E-
zen irásból meg látszik, hogy már a XV dik század
végével hamjaltott a Gothus irásmoc, melyet a Könyv-
nyomtatás mestersége vetett ki szótásból, vista állit
van a régi tisztább Romai betűket.

A Debreczeni Reformatum Collegi-
um Könyv-Tarában is mondatik lenni Pelbartnak
magyar Hamijaja ugyan csak a XV dik század
végéről. Buday in Propaedeuma pag 460.
38 & 59 A Könyv-nyomtatás által

nyert e' a' Nemzeti Literatura?

A' Könyv-nyomtatás jeles mesterségét
1472 táján hozták is be hozatván Matyas Kir.
nagy Fereb Caselo Attyafias által, ki utobb Kalo
csai Ersek lett, által híván Klasz Orszagból
Fless Andras nyomtató mestert, a' ki Budán nyom-
tató műhelyt álltát; de jött e' ki abban Magyar
Könyv? nem tudjuk mivel az ott nyomtatott könyv
vel annyira el vesíték, hogy abból a' deák nyelhen
is csak az egy Chronicon Pseudense vagyon meg
és így ezen mesterseg által is azon időben leve-
sél vagy semmit sem nyert a' Nemzeti Literatura.

§ 60. Van e' a' XV. szék Székéből nyomta-
tott Könyv?

Ezen Szék végeről valónak, és így a' leg
Magyar Könyvnek vagy nyomtatásnyal tartjak
nemelyek a' Szent István jobbjának feltalálására
irt Egyházi beszédet és Éneket mely Nürnbergben
1484 dibben jött volna ki. Ezt legelsőben Bartalis
Antal Segemsi Elebanos in notitia Barochiae Segemsi
sis Claudipoli 1494/ hozta emlékezette azon Ének így
kezdődik:

O Deuchos seges zenth iob keez

Mel'et magyar ohaitua neez

draagha genche neepeunéneé saj

De erről a' kör vélekedés az, hogy ez nem régi
Ének, hanem csak valami jatszi elemek újabb látomá-
nye Johann der Kunst und Literatur in dem Oesterrei-
Kaiserthume és Bartalis sem adott róla bővebb tudósá-
tást, noha Kulcsár István által 1807 ben a' XII számú

Magyar nyelv

Magyar Tudósításokban a nagyobb felvilágosítást
fel szolgáltatók, mások pedig erről semmit sem tudnak,
jött a mi több azon. Ennek az újabb időnek belyegét
viseli magán.

§ G A XVI dik Szász eleiről némely régi
sejtek.

Mivel közelebb járunk az újabb időkhöz, annál
több jeleire akadunk a Nemzeti Litteraturában való
iparkodásnak. 1506 dik Esztendőről vagyon a Pesti
Universitás Könyv-tárában egy lex irás, melyből
Inwartner Diplomatiájában ki is metszette eredet

Mykozon Lazlo Kyzalme Unna Dyzon
ez velagbol ky mwle Dermok agyába
rents Maria Magdolna azon napya
tayba ez az o igaz hatod esztendobe

Továbba Nehai tudos Kacinczy Ur tette esme
retelése Halabori Bertalan Pap Bibliájatt 1508
dik Esztendőrol a Kiraly-Fejérvári Könyvtárból
Lásd Tudom. Gyűjt. 1817. IV Kötet 35 lap. és
1819. III Kötet 75 lap sán

Egyesre jutott meg Kevainak 1522 dik Esz-
tendőrol két könyvtske régi Gothrus betűvel, az e-
gyikben Kent Beszédet s Emelkedések vannak; a
másik Kent Krisztina életét foglalja magában.

62 § A Poetis Allapotja a XI. XIII. XII. XIV.
XV dik Szászban, és a XVI dik elején.

Hogya XI. XII. XIII dik Szászban a Magyaroknak is

váltak Enckeseit / Joculatoroknak / Trufatoroknak neveztet-
tek, mint az Olaszoknál Troubadoroknak / bizonyítja a
Béla nevétlen jegyzője. A Cserhalmi Gyűjtemény nem ver-
sebb enckelők a Magyar Költők, sőt az ily en-
ckesket a Királyok jószágokkal is megajándékozták.

Ezen Mesterség a XVI. és XVII. század
ban a nyelvvel együtt előbb ment. A Langyel Histo-
riussal említi, hogy Ersebet a Nagy Lajos és
Ánya szerette az Enckeket, Thuroczy is említi hogy
a Legmon alatt megöltetett Kont díszetere
vitézi enck enckeltetett. Galeotti beszéli, hogy
Humyady János fiában Mátyás ban a hadi titkot
Höszöl Cetteinek encklése által ebresttetett, és az ilyen
enckel tudása hihető, egy részét tette a Nemes Ifjak
nevelésének; sőt Mátyás maga is kedvelte a
nemzeti Enckeket, a mint ugyan csak Galeotti meg jegy-
zi, Plinius is írja hogy Páthory és Kincses
a Kemner Mezei Gyűjtemény után encklést írt és
dégestetett. Ez az Enck Lisati szerint Erdélyben
még a XVI. század végén is divatban volt. Jyá-
nityák némelyek hogy Janus Bannoni is írt vol-
na Magyar Verset. Mátyás Király Titoknokja Nyus-
kállor János próbát tett a Förvénymel versbe való
foglatásában. Ebből hozza fel Hörvath után a Hand
buch der Ungrischer Poésie ezen verseket.

Mert mit egy szer meg szorrettel
Es te töltes el vetettel

Ha igazat akarsz tennem

Nem kell többször hozzád vennem.

Később az Enckekben való elmorulás annyira ment,

hogy az ellen a Templomban is prédikáltattak, sőt
a Lepesi Synodusból az ellen tiltó parancsokat
küldtetett, melyből a Pátek sünre is lehet követke-
zést húzni.

Erebből világos hogy a Magyaroknak sok
Vitézi és Istenei, de kevesebb Világi énekeikről
talál, a melyek közzül lehetnek némelyek a Matyas
Könyvtárában, de az Idők viszonyosságai mi-
attól veszttek. A leg régibb Vers maradvány a
Szent László Királyról való Ének lásd fentebb § 56
Az 4. Tovább a B. Jankovics Ur 58. old. cikkelye-
ben említett s más Gyűjteményben található darab-
ok, mint a Házasok éneke, Handbuch pag 2. A
Matyas Király vilasításvárat a Pesti Hfjak által,
az Ártiszákon énekeltetett vers, melyet Benedictus
Köly István tartott meg. s az

A XVI dek Szász eleiről már több ma-
radványok vannak, a Fel. Jankovics Ur Gyűjtemé-
nyében. Ha ezen maradványokról ítélnék, nem sok
jót mondhatunk az akkori Poesisra nézve. Nem is
lehetett máskép midőn az Éneklés és Verseles csak
mint egy éneklés módját kereső mesterség üzötött,
a jobb talentumú Tudósok pedig az Idegeneknek har-
dítottak fláisd Kolosey Elet és Litteratura 1826 I rész
pag 47-48.

§ 63. Ezen Idő Kerület befejezése.

14. Matyas után a Jagelloknak II. Ulászló II. Lajos/gyara kuralkodásuk alatt hazánk minden fényét el-
vesztette, a virágzásba hozott Tudományok Gyümölcso-
rését etott meg hervadtak. Az 1526 déli Mohácsi ve

Szedelem pedig arotat gyökelestől együtt ki irtotta.
Ezen siralmas állapotban a' csöndiséget, szerető mi-
sátnak a' Jörököt pusztító Jereget elől futniok kellett
A' Budai Univerzitas mindjárt az' ütkezést után
a' Bécsi Academia, valamivel későbbben el szedel-
tek. A' Zápolya és Ferdinand közt támasztó gre-
telvése a' Tudományokba névre nem voltak be-
vőör. Hazánk így vissza esett régi bárdolatlandái-
gába. De ezen ezen könnyülményét melyek Hazánkat
vegveszedelemmel, nyelvrünkét örökös el nyomással
fegyegették, voltak a' Reformatio be hozása alkalm, el
sö minden tartó virágzásának fő okai. De ezt a' tö-
vettexő idő kerületben fogjuk el beszélni

Ha ezen hozás Idő Kerületet meg tekint-
jük, nem el szomorodás nélkül kell észre vennünk
hogy sok hátradsz alatt nyelvrünk beves, majd semi-
előmenetelt sem tett. A' szomszéd Nemzetek, kivált
az' Olaszok, de még a' Lassú Nemzetek is ezen idő szék
vége felé felébredvén, a' deak nyelvrünk le ráadására,
az' előlérszületeket meg kezdették tenni, sebes lépé-
sekkel szettek a' ki miveltetés felé, míg szegény Ha-
zánk az' idegen Nemzetek predaja, az' egymás
ellen fegyvert fogott Hazáikat szerencsétlen sarta-
mezeje - a' tudományos ki miveltetésben mindig lej-
jebb szállott, és nyelvrünk el mellőzéseivel a' buszke
Róma nyelvre súlyos jármának meg tövödött nyakat
önként alaja vettette. Duda lhatjuk é hogy ilyen kö-
rülmények között nyelvrünk ki miveltetése majd sem-
mit sem nyert. — — —